

בס"ד, ז' תשרי התשפ"ו

זבחים ט"ו – תיקון פסול בהולכה, ופסולים בקבלה

שאלות:

1. לאחר הקבלה הדם נשפך על הרצפה לכיוון המזבח. האם ניתן לאסוף את הדם ולהמשיך בעבודה?

האם ניתן לתקן הולכה פסולה?

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם בשאלה האם הולכה שנעשתה באופן פסול (כגון שלא ברגל, או על ידי אדם פסול) ניתנת לתיקון על ידי ביצוע הולכה כשרה לאחריה.

○ **ניסיון הוכחה ודחייתו:** הגמרא מנסה להוכיח מהדין במשנה בדף ל"ב "קבל הכשר ונתן לפסול, יחזיר לכשר", שהדבר אפשרי. **אבל הגמרא דוחה** את ההוכחה, ומסבירה שייתכן שהמקרה שם עוסק במצב שבו הזר עמד רחוק יותר מהמזבח, כך שהמסירה אליו כלל לא נחשבה להולכה אלא להרחקה.

○ הגמרא מביאה את הפסיקה שראינו של **עולא** בשם **רבי יוחנן** ש"הולכה שלא ברגל פסולה", ומשמע מכך שאינה ניתנת לתיקון. **רב נחמן** מקשה על כך מהמשנה האומרת "נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו – כשר", שממנה משתמע שגם אם הדם נשפך לכיוון המזבח (שזו "הולכה שלא ברגל"), אם אוספים אותו ומבצעים הולכה כראוי, אפשר לתקן והוא כשר.

○ הגמרא מנסה לתרץ את הסתירה בכמה אופנים, בטענה שהמשנה עוסקת במקרים שבהם הדם לא התגלגל לכיוון המזבח, אלא לכיוון ההפוך או שלא התגלגל כלל (לגומה או שהיה סמך). **אבל הגמרא דוחה** את התירוץ הללו, מכיוון שלא הגיוני שזו כוונת התנא במילים הסתמיות "נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר". בסוף, הגמרא מגיעה למסקנה שזוהי אכן "תיובתא" על דברי **עולא** שהולכה שלא ברגל פסולה.

2. אבי כהן עמד ליד המזבח, קיבל את הדם והושיט את ידו לזרוק אותו. תוך שהוא חושב להקטיר את האימורים למחר, הקרבן פסול?

הבחנה בין 'הולכה רבתי' ל'הולכה זוטרת'י בשיטת רבי שמעון

○ במשנה, נחלקו **תנא קמא** ו**רבי שמעון** האם מחשבת פסול בהילוך פוסלת. **רבי שמעון** הכשיר בטענה ש"אפשר לבטל" את ההילוך. כעת הגמרא מביאה מימרא המסבירה את המחלוקת בצורה אחרת,

שהמחלוקת היא דווקא ב"הולכה זוטרת" (קטנה, שלא ברגל), כגון כהן שעומד סמוך למזבח ומושיט את ידו לזרוק. לפי ההסבר הזה, **רבי שמעון** מכשיר כי הוא סובר שהולכה כזו לא נחשבת "הולכה". לעומת "הולכה רבתי" (הולכה ברגל), שבה גם הוא מודה שהיא עבודה ומחשבה בה פוסלת.

○ **הקושיה מחכמי ארץ ישראל:** הגמרא מספרת שחכמי ארץ ישראל ("במערבא") חייכו על ההסבר הזה. והגמרא מבררת מדוע:

1. הזאת דם חטאת העוף נעשית סמוך למזבח ("הולכה זוטרתית"), ובכל זאת כולם מודים שמחשבת פסול פוסלת בה.
2. אם רבי שמעון מכשיר ב"הולכה זוטרתית" בגלל שהיא לא נחשבת "הולכה" בכלל, אז קשה: מתי בדיוק אפשר לחשוב מחשבת פסול בהזאת חטאת העוף? לפני שיצא הדם – עוד לא התחילה העבודה. אחרי שיצא הדם לכיוון המזבח – העבודה כבר הסתיימה.
 - הגמרא מתרצת את הקושיה, ומסבירה שגם בהזאת חטאת העוף יש משך זמן שבו המחשבה פוסלת: מהרגע שהדם ניתז מצוואר העוף ועד שהוא פוגע בקיר המזבח, כל הזמן הזה נחשב לחלק מעבודת ההזאה.
 - לכן **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע** מסבירים שחכמי ארץ ישראל חייכו מסיבה אחרת: מהלשון של רבי שמעון במשנה ("אפשר בלא הילוך") משתמע בפירוש שהוא חולק דווקא ב"הולכה רבתית", והטעם להכשר שלו הוא שאפשר לבטלה (על ידי שחיטה סמוך למזבח). אבל ב"הולכה זוטרתית" בחטאת העוף, שאי אפשר לבטלה, כולם מודים שהיא נחשבת עבודה ומחשבה בה פוסלת (וזה מסתדר גם לפי הגרסה בגמרא שלנו "דלא פסלה" – עיין רש"י).
 - 3. גלעד לוי, הולך את הדם אל המזבח. איתמר כהן לקח ממנו את הדם, והחזיר אותו למקום השחיטה והולך אותו מחדש. האם הקורבן כשר?

דין הולכה שנעשתה בפסול ותוקנה

- הגמרא דנה במקרה שבו חלק מפעולת ההולכה נעשתה בפסול (על ידי זר) וחלק בכשרות (על ידי כהן).
- **מחלוקת בני רבי חייא ורבי ינאי**: במקרה שבו זר הולך את הדם, כהן החזיר אותו למקומו, והכהן חזר והולך אותו – נחלקו **בני רבי חייא ורבי ינאי**. אחד סובר שההולכה השנייה הכשירה את הקורבן, והשני סובר שההולכה הראשונה פסלה אותו באופן סופי.
- **הרחבת הדין**:
 - **רב שימי בר אשי** מרחיב את הדין למקרה ההפוך: כהן הולך, החזיר, זר חזר והולך. הוא מסביר את ההשלכות לפי כל שיטה: "לדברי המכשיר" במקרה הראשון (שהולכים אחר ההולכה האחרונה) – כאן יהיה פסול. ו"לדברי הפוסל" במקרה הראשון (שהולכים אחר ההולכה הראשונה) – כאן יהיה כשר.
 - **רבא** חולק וסובר שגם "לדברי הפוסל" (ההולך אחר ההולכה הראשונה), במקרה השני עדיין יהיה פסול. הסיבה היא שההולכה האחרונה של הזר, שמטרתה להביא את הדם לזריקה, היא הכרחית ("הא צריך לאמטוייה") ולכן פוסלת.
- **הקשר למחלוקת רבי אליעזר וחכמים**: רב ירמיה מדיפתי אומר ששאלת ההכרחיות של ההולכה ("הא צריך לאמטוייה") היא בדיוק שורש המחלוקת בסוף המשנה שלנו בין **רבי אליעזר לחכמים**.
 - **רבא** מפרש את המחלוקת: שכולם מסכימים שהולכה שנועדה לקרב את הדם למזבח היא "הילוך שצריך להלך", והרחקתו היא "הילוך שאין צריך". המחלוקת היא רק במקרה

שהכהן קירב, הרחיק, ועכשיו מקרב שוב. **חכמים** סוברים שההולכה האחרונה הכרחית ולכן המחשבה בה פוסלת. **רבי אליעזר** סובר שהיא אינה הכרחית לעצם העבודה, כי כבר נעשתה הולכה אחת, ולכן אינה פוסלת.

- **קושיית אביי ויישובה: אביי** מקשה על פירושו של **רבא** מברייתא, שממנה ניתן לדייק שגם **רבי אליעזר** מודה שבמקרה של "הכניסו, הוציאו, וחזר והכניסו", ההולכה האחרונה נחשבת "הילוך שצריך". **רבא** מקבל את הקושיה ואומר: "אי תניא, תניא" (אם כך שנוי בברייתא, אני חוזר ב').
- לפי המסקנה החדשה (ורש"י מסביר וגם גורס שמדובר על **רבי אלעזר בנו של רבי שמעון**), **רבי אליעזר** במשנה אינו חולק על **תנא קמא**, אלא על **רבי שמעון**. הוא בא לומר שלמרות שההולכה היא עבודה ש"אפשר לבטלה", אם בפועל הכהן כן ביצע "הילוך שצריך ללכת", מחשבת פסול בו תפסול את הקורבן.

4. בזמן קבלת הדם, הכהן היה עייף והתיישב לרגע. האם הקורבן נפסל בגלל שישב?

פסולים בעבודת קבלת הדם, ומקור הפסול של זר'

המשנה פותחת את הפרק השני ברשימה ארוכה של פוסלים בעבודת קבלת הדם, והגמרא תפרש בהמשך את המקורות מהפסוקים לכל אחד מהפסולים הללו.

○ **דין המשנה:** קבלת הדם פסולה אם נעשתה על ידי: זר, אונן, טבול יום, מחוסר כפורים, מחוסר בגדים, כהן שלא רחץ ידים ורגלים, ערל, טמא, יושב, או עומד על גבי כלים (שיש חציצה בינו לרצפה).

○ **מחלוקת:** אם קיבל את הדם ביד **שמאל** – הקורבן פסול. **רבי שמעון** מכשיר.

הגמרא פותחת בבירור המקור לדין הראשון במשנה – מדוע עבודה הנעשית על ידי זר (שאינו כהן) פסולה?

○ **מקור ראשון:** **לוי** דורש מהפסוק "**וַיִּנְזְרוּ מִקִּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִחַלְלוּ**". הפסוק עוסק בכך שכהן טמא אסור לו להקריב קודשים. הגמרא מבררת, מה באות המילים "קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" למעט?

▪ אולי בא למעט קורבנות של נשים? זה לא ייתכן, כי ברור שגם בקורבן אישה, הכהן צריך להיות טהור.

▪ אולי בא למעט קורבנות של גויים? גם זה לא ייתכן, כי אם הציץ אינו מרצה על טומאה בקורבן גוי, לא הגיוני שהתורה תתיר להקריב את קורבנם בטומאה מלכתחילה.

▪ אלא, **לוי** דורש את הפסוק כך: "**וַיִּנְזְרוּ מִקִּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִחַלְלוּ**" – כלומר, גם בני ישראל (הזרים) מצווים להינזר מעבודת הקודשים, כדי שלא יחללו אותה. מכאן שעבודת זר מחללת ופוסלת את הקורבן.

○ **מקור שני (תנא דבי רבי ישמעאל):** בית מדרשו של **רבי ישמעאל** לומד את זה בקל וחומר מבעל מום: ומה בעל מום, שמותר לו לאכול בקודשים, אם עבד – חילל, זר, שאסור לו לאכול בקודשים, אינו דין שאם עבד – יחלל?

הגמרא תמשיך לדון בהוכחה של **רבי ישמעאל** בדף הבא.